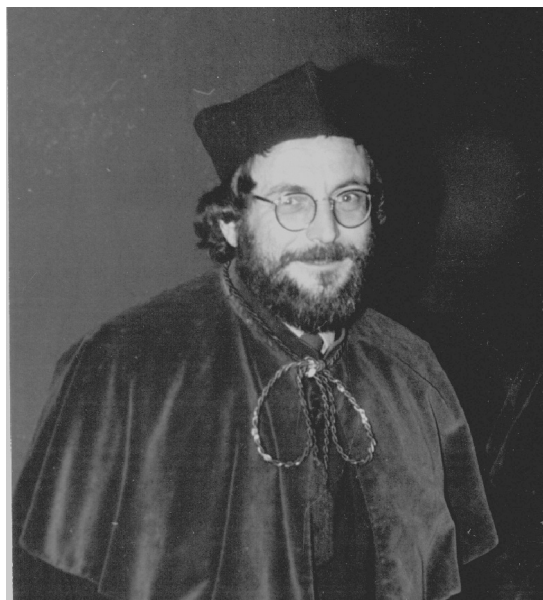

ANDRZEJ K. PALUCH
19 lutego 1944 – 7 listopada 2006

Profesor w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, twórca i wieloletni kierownik Zakładu Antropologii Społecznej, propagator twórczości i wydawca *Dzieł* Bronisława Malinowskiego, badacz wielokulturowości, inspirujący nauczyciel.

Urodził się w Krakowie 19 lutego 1944 roku, zmarł tamże 7 listopada 2006 roku. W młodości mieszkał na ulicy Szujskiego, w samym centrum starego miasta, w połowie drogi między Collegium Novum a Biblioteką Jagiellońską.

W latach 1958–63 uczęszczał do Liceum Plastycznego. Artystyczna wrażliwość była ważnym elementem jego habitusu. Ujawniała się później nie tylko w autokarykaturach, którymi zwykł był opatrywać dedykacje w swych książ-

kach, ale także w zamięrowaniu do fotografii i potrzebie rejestrowania wizualnej strony świata. Jego artystyczna natura wyrażała się również w uwrażliwieniu na piękno języka. Dobrze napisana fraza była dla niego ważną wartością. Nie znosił bylejakości polszczyzny i pseudonaukowego żargonu. Uważał, że „głębszego rozumienia kultury” (choć chyba tego tak nie nazywał) może dostarczyć przede wszystkim sztuka. Polecał swym studentom czytanie współczesnych powieści.

Od czasów wczesnej młodości datowała się jego pasja do tatrzańskich wspinaczek i miłość do gór. Był w tym zarówno pociąg do „prawdziwie męskiej przygody”, estetyczny zachwyt nad pięknem krajobrazu, jak i fascynacja góralszczyzną. W późniejszych latach Andrzej wspinał się także w Alpach, górach Szkocji czy w Stanach Zjednoczonych. Członkostwo krakowskiego Klubu Wysokogórskiego bardzo sobie cenił i umieszczał w swoich życiorysach obok przynależności do różnych ważnych towarzystw naukowych.

Od 1963 do 1968 roku studiował etnografię na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pracę magisterską pisał pod kierunkiem prof. Andrzeja Waligórskiego, ucznia Bronisława Malinowskiego i badacza ludu Luo w Kenii. Promotor bardzo był dumny ze swego podopiecznego.

Pracę naukową rozpoczął w 1968 roku jako asystent w Katedrze Etnografii Ogólnej i Socjologii, a po reorganizacji – w Instytucie Socjologii, gdzie przebiegały dalsze etapy jego kariery. W latach 1969–1981 należał do PZPR. Doktorat w zakresie nauk humanistycznych uzyskał w 1972 roku, habilitację – w roku 1977, zaś tytuł naukowy profesora – w roku 1991.

W latach 1978–80 kierował Zakładem Oświaty i Kultury, a od 1980 do 1998 stworzonym przez siebie Zakładem Antropologii Społecznej, który był przez wiele lat jedyną placówką naukową o tej nazwie w Europie Wschodniej. Jednocześnie w latach 1973–76 kierował Pracownią Socjologiczną i Etnograficzną Zakładu Polonijnego, a w latach 1990–92 – Pracownią Socjologiczno-Etnograficzną Międzywydziałowego Zakładu Historii i Kultury Żydów. Pełnił kilkakrotnie funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Socjologii, w latach 1988–90 – dyrektora tego instytutu, a od 1991 do 1994 – prodziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Od 2002 roku pracował w Zakładzie Metod i Technik Badawczych Instytutu Socjologii UJ.

Wielokrotnie przebywał na zagranicznych stypendiach badawczych oraz jako wizytujący profesor (Cambridge University, London School of Economics and Political Science, Wayne State University, Yale University, University of Michigan, Cape Town University). W 1992 roku otrzymał tytuł honorowego członka Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.

Andrzej pozostanie w naszej pamięci przede wszystkim jako wspierający nauczyciel, który rozpościerał przed nami szerokie perspektywy swej dyscypliny. Pamiętam zajęcia z nim w połowie lat siedemdziesiątych, wrócił wtedy z roczne-

go pobytu w Cambridge, pracował nad habilitacją. Antropologia społeczna za jego sprawą miała nieodparty urok. Była wolna od wpływu dominującej ideologii, a jednocześnie stanowiła intelektualne wyzwanie. Czytaliśmy z samozaparciem Levi-Straussa, którego wtedy zaczęto wydawać.

Swą dyscyplinę rozumiał Andrzej następująco: „Dzisiaj chciałoby się powiedzieć, że antropologia społeczna jest specyficznym sposobem uprawiania socjologii. Jej specyfika wynika ze szczególnego uwrażliwienia na jedność człowieka w jego różnorodności. Z jednej strony, poszukuje antropologia tych właściwości, które stanowią o wyjątkowości człowieka i znajduje je w kulturze. Z drugiej strony, w zróżnicowaniu kulturowym na świecie poszukuje antropologia właściwości wspólnych, które stanowią o jedności rodzaju ludzkiego” (*Mistrzowie antropologii społecznej*, s. 8).

Andrzej był naszym prawdziwym guru, a jednocześnie stanowiliśmy grono bliskich przyjaciół. Jeździliśmy razem w góry, obchodziliśmy wspólnie urodziny. Część tej grupy zinstytucjonalizowała się w Zakład Antropologii Społecznej, z którym współpracowali inni koledzy: socjologowie i etnologowie. Należy tutaj wymienić: Janusza Muchę, Mariolę i Andrzeja Flisów, Jana Kubika, Antoniego Bydłonia, Zdzisława Macha, Mariana Kempnego, Jolantę Janowicz (później Swolkień), Grażynę Kubicę, Janinę Fenigsen-Orłowską, Sławomira Kaprałskiego, a także Grzegorza Babińskiego, Tomasza Gobana-Klasa, Jerzego Szymurę, Barbarę Fatygę, Katarzynę Kaniowską, Czesława Robotyckiego, Andrzeja Mirgę.

Twórczość naukowa Andrzeja Palucha dotyczyła na początku głównie problematyki zmiany społecznej. O tym traktowała zarówno jego praca doktorska („Przemiany społeczne i kulturowe w Afryce współczesnej”), jak i książka habilitacyjna, *Konflikt, modernizacja i zmiana społeczna. Analiza i krytyka teorii funkcjonalnej* (PWN 1976). Autor pisał we wstępie, że nie chodziło mu „tyle o ocenę wkładu funkcjonalizmu do współczesnej teorii socjologicznej, ile o rozwiązanie jednego z największych problemów współczesności” (s. 8). Porażki funkcjonalizmu upatrywał w niezdolności tego nurtu do rozwiązania trudności teoretycznych, a na płaszczyźnie empirycznej – w jego „nieadekwatności do rzeczywistości”. Nadzieję zaś widział w „marksistowskiej teorii społeczeństwa”. Niemniej jednak całą książkę poświęcił gruntownej analizie „niesłusznego” projektu (czy młodszy koledzy i koleżanki będą w ogóle rozumieć sens tego zabiegu?).

Inny rozdział stanowią rozważania nad problemami związanymi z asymilacją, które zawarł we współredagowanym z Hieronimem Kubiakiem tomie *Założenia teorii asymilacji* (Ossolineum 1980), a także badania dotyczące skupisk polonijnych (w pracy zbiorowej: *Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi*, Ossolineum 1976).

Ważny etap jego działalności stanowiła praca nad przygotowaniem i redagowaniem *Dzieł* Bronisława Malinowskiego. Wypełnił w ten sposób testament prof. Waligórskiego, który przez wiele lat zabiegał o uznanie dla swojego men-

tora. Wstęp Andrzeja do pierwszego tomu *Dzieł* stanowi bardzo ważne krytyczne omówienie filozoficznych podstaw antropologii Malinowskiego. Główne tezy przedstawił później w tekście *The Polish Background to Malinowski's Work*, który ukazał się w najważniejszym brytyjskim piśmie antropologicznym „Man. The Journal of the Royal Anthropological Institute” w 1981 roku. W serii „Myśli i Ludzie” w tym samym roku opublikował monografię poświęconą Malinowskiemu (II wyd. w 1983). Kolejną książką omawiającą twórczość słynnego antropologa była zbiorowa praca (współredagowana z Mariolą Flis) *Antropologia społeczna Bronisława Malinowskiego* (1985). Stanowiła ona pierwsze wspólne przedsięwzięcie Andrzeja i grona jego uczniów.

Kolejnym było zorganizowanie we wrześniu 1984 roku międzynarodowej konferencji dla uczczenia stulecia urodzin Malinowskiego, poprzedzone uroczystością nadania jego znakomitemu uczniowi, Raymondowi Firthowi honorowego doktoratu. Zgromadziliśmy wtedy w Krakowie wielu świetnych antropologów, by wymienić tylko: Lucy Mair (studentkę Malinowskiego), Ernesta Gellnera, Edwina Ardenera, Jean LaFontaine czy Michaela Younga. Feliks Gross nie mógł przyjechać, bo odmówiono mu polskiej wizy. Obecne natomiast były wszystkie (trzy) córki Malinowskiego wraz z rodzinami. Obchody stanowiły wielkie wydarzenie naukowe, ale i organizacyjne. Pokłosiem tej konferencji był tom *Malinowski Between Two Worlds. The Polish Roots of an Anthropological Tradition* (red. R. Ellen, E. Gellner, G. Kubica, J. Mucha) wydany przez Cambridge University Press (1988), do którego Andrzej napisał wstęp i jeden z rozdziałów.

Zwieńczeniem jego zainteresowań historycznych była książka *Mistrzowie antropologii społecznej. Rzecz o rozwoju teorii antropologicznej* (PWN 1990). Stała się w niej przedstawić poszczególne nurty teoretyczne poprzez ich przedstawicieli. Jego własny mistrz, prof. Waligórski, w swej *Antropologicznej koncepcji człowieka* uczynił inaczej, tam rozwój dyscypliny był przedstawiony jak ewolucyjne dążenie do ideału, którym był funkcjonalizm Malinowskiego. Paluch rozpatruje różne teorie i ich reprezentantów krytycznie, nikogo nie uprzywilejowując. Wiem, że zamierzał uzupełnić swą książkę o nowe postaci i wydać ponownie, negocjował to z wydawnictwem. Niestety nie zdążył zrealizować tego planu.

Oprócz obchodów Malinowskiego jeszcze kilkakrotnie udało nam się zaprosić międzynarodowe grono uczonych na nasze „Podhale School of Social Anthropology”, jak Andrzej nazwał nasze przedsięwzięcia. Uczestniczyli w nich m. in.: Maurice Bloch, Jack Goody, Ernest Gellner, Edwin Ardener, Ladisław Holy, Peter Skalniak, Jeremy Boissevain, Jonathan Webber, Chris Hann, Frances Pine. Ta ostatnia trójka antropologów prowadziła w Polsce swe badania terenowe i wiele zawdzięczała pomocy i wsparciu Andrzeja. Chris Hann, obecnie dyrektor Max Planck Institute w Halle, napisał do mnie na wiadomość o śmierci

Andrzeja: „his legacy was substantial – I mean not just his own publications but all the students that he taught and his success in putting Krakow back on the international anthropological map”. Zaś Jonathan Webber, profesor Uniwersytetu w Birmingham: „my entire work in Poland is essentially due to Andrzej. He was the first to invite me, and then followed it up with repeated invitations in the early 1990s”.

Właśnie współpraca z Jonathanem Webberem nad projektem „Galicja” była bardzo ważnym etapem w naukowej biografii Andrzeja i całego naszego zakładu. Projekt ten dotyczył najpierw badań nad ludnością Oświęcimia w kontekście obozu Auschwitz, a później stosunków etnicznych w całej byłej Galicji, szczególnie pamięci o żydowskich współobywatelach. Tych spraw dotyczyły ostatnie publikacje Andrzeja.

Pod koniec życia interesował się głównie antropologią języka i rozpoczął pracę nad książką na ten temat dla wydawnictwa Scholar. Niestety nie zdążył jej ukończyć.

Od lat trawiła go wyniszczająca choroba, z którą walczył ze zmiennym szczęściem. Jerzy Pilch sportretował go w swej powieści *Pod mocnym aniołem* jako Krzysztofa Kolumba Odkrywcę.

Piętnastego stycznia 2007 roku w Centrum Kultury Żydowskiej w Krakowie zebrało się liczne grono przyjaciół i współpracowników Andrzeja Palucha na spotkaniu *in memoriam*.

Grażyna Kubica